

В 54 Виховний потенціал українського народного мистецтва, фольклору, обрядовості та звичаїв у роботі навчально-виховних закладів: Матеріали Всеукраїнського науково-методичного семінару (Хмельницький, 12 березня 2008р.). – Хмельницький: ХГПА, 2008. – 290 с.

Матеріали Всеукраїнського науково-методичного семінару включають статті відомих учених, викладачів вищих педагогічних навчальних закладів I-IV рівнів акредитації, докторантів, аспірантів та магістрантів, в яких розкриваються актуальні питання використання українського народного мистецтва, фольклору, обрядовості та звичаїв у роботі навчально-виховних закладів.

Даний матеріал адресований науковцям, аспірантам, студентам, педагогам-практикам, фольклористам, мистецтвознавцям та широкому загалу працівників культури.

*Друкується за рішенням вченої ради Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
(протокол №4 від 8 травня 2008 року)*

Редакційна колегія: Берека Віктор Євгенович, ректор Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, кандидат педагогічних наук, доцент (голова); Галус Олександр Мар'янович, проректор з наукової роботи ХГПА, кандидат педагогічних наук, доцент (співголова); Лисенко Неллі Василівна, завідувач кафедри теорії та методики дошкільної освіти Прикарпатського національного університету ім.В.Стефаника, директор науково-методичного центру „Українська етнопедагогіка та народознавство” АПН України і Прикарпатського національного університету ім.В.Стефаника, доктор педагогічних наук, професор (співголова); Дмитренко Микола Костьович, завідувач відділу фольклористики Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім.М.Т.Рильського НАН України, доктор філологічних наук, старший науковий співробітник (співголова); Маховська Світлана Вікторівна, завідувач Подільського відділення Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім.М.Т.Рильського НАН України, кандидат філологічних наук (співголова); Курочкін Олександр Володимирович, старший науковий співробітник Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім.М.Т.Рильського НАН України, доктор історичних наук, професор; Шоробура Інна Михайлівна, проректор з навчальної роботи ХГПА, кандидат педагогічних наук, доцент; Сиротенко Анатолій Йосипович, професор ХГПА, доктор педагогічних наук, професор; Фольваркова Валентина Іванівна, проректор з гуманітарної освіти та виховання ХГПА, кандидат педагогічних наук, доцент; Біницька Олена Петрівна, проректор з економічних питань ХГПА, кандидат економічних наук, доцент; Машкіна Людмила Андріївна, проректор з педагогічної практики ХГПА, кандидат педагогічних наук, доцент; Адамський Віктор Романович, проректор із міжнародних зв'язків та зв'язків з громадськістю ХГПА; Ящук Інна Петрівна, декан факультету початкового навчання та іноземної філології ХГПА, кандидат педагогічних наук, доцент; Пісоцька Леоніда Станіславівна, декан факультету дошкільного виховання ХГПА, кандидат педагогічних наук, доцент; Попик Олександр Іванович, декан факультету мистецтв ХГПА, кандидат педагогічних наук; Будник Олена Богданівна, старший науковий співробітник науково-методичного центру „Українська етнопедагогіка та народознавство” АПН України і Прикарпатського національного університету ім.В.Стефаника, кандидат педагогічних наук, доцент; Бучківська Галина Вікентіївна, завідувач кафедри трудового навчання та художнього конструювання, директор музею народного декоративно-ужиткового мистецтва ХГПА, кандидат педагогічних наук, доцент; Кришук Богдан Степанович, завідувач науковим відділом ХГПА.

Рецензенти:

Сиротенко А.Й. – професор кафедри шкільної педагогіки та психології ХГПА, доктор педагогічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України;

Грязнов І.О. – професор кафедри менеджменту в освіті ХГПА, доктор педагогічних наук, професор.

ISBN 978-966-7872-47-2

© Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, 2008

© Заколodний М.І., художнє оформлення, 2008

© Лушійчук В., 2008 („Івана Купала” на обкладинці)

РОЛЬ ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНИХ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ В ПРОФЕСІЙНОМУ СТАНОВЛЕННІ ФАХІВЦІВ

Визначено місце і роль загальнокультурних ключових компетенцій в системі професійних компетенцій фахівців.

Ключові слова: *компетенція, компетентність, ключові компетенції.*

Вступ. В сучасних соціально-економічних умовах, для яких характерно підвищення технічного рівня виробництва, автоматизація та інформатизація усіх галузей людської діяльності виникли нові вимоги до підготовки фахівців. Підвищення якості освіти є однією із актуальних проблем для України. Розв'язання цієї проблеми пов'язане з модернізацією змісту освіти, оптимізацією способів і технологій організації освітнього процесу і, звичайно, переосмислення цілей і результату освіти. Відбувається різка переорієнтація оцінки результату освіти з термінів „підготовленість”, „освіченість”, „загальна культура”, „вихованість” на терміни „компетенція”, „компетентність” студентів, а саме – робиться ставка на компетентнісний підхід в освіті. Орієнтація студентів на навчання в умовах реалізації компетентнісного підходу стала особливо актуальною у зв'язку з тим, що система вищої освіти України повинна відповідати європейським стандартам в контексті Болонського процесу.

Ступінь компетентнісного підходу відображена в роботах Е.Ф.Зеєра, І.А.Зимньої, А.В.Хуторського, Дж.Ровена, Ю.Г.Татура, Н.Ф.Радіонової, А.П.Тряпідіної і ін.

Постановка задачі. Розкрити роль загальнокультурних ключових компетенцій в професійному становленні майбутніх фахівців, необхідних для розв'язання життєвих задач і практичної діяльності в сучасному суспільстві.

Терміни „компетенція” і „компетентність” з точки зору монопозиції (без порівняння і зіставлення) в педагогічній теорії і практиці поки ще є предметом дискусій. Кожне наступне визначення виділяє нові суттєві ознаки термінів. Розглянемо деякі визначення термінів „компетенція” і „компетентність”.

Компетентність – глибоке, досконале знання сутності роботи, що виконується, способів і засобів досягнення поставлених цілей, а також наявності відповідних умінь і навиків (Ожегов С.И., Шведова Н.Ю. Толковый словарь русского языка)[1].

Компетентність – специфічна здатність, яка необхідна для ефективного виконання конкретної дії в конкретній предметній галузі і яка включає вузькоспеціальні знання, особливого роду предметні навички, способи мислення, а також розуміння відповідальності за свої дії (Дж. Ровен) [2].

Компетентність – виражена здатність застосовувати свої знання і уміння (ІСО 9000:2000 п.3.9.12) [3].

Компетентність – інтегральна властивість особистості, яка характеризує її прагнення і здатність (готовність) реалізувати свій потенціал (знання, уміння, досвід, особисті якості тощо) для успішної діяльності у визначеній галузі (Ю.Г.Татур) [3].

Компетентність – сукупність новоутворень, знань, системи цінностей і стосунків, що сприяє створенню ціннісно-сміслових, поведінкових, мотиваційних, емоційно-вольових, когнітивних результатів особистої діяльності суб'єктів (І.А. Зимняя) [3].

Не дивлячись на різні погляди у визначенні терміна „компетентність” всі науковці сходяться в поглядах на те, що компетентність ширше знань, умінь і навиків і не є їх сумою, адже як поєднує всі сторони діяльності: знання, операційно-технологічну, мотиваційну.

Компетенції – коло питань, явищ, в яких певна особистість володіє авторитетністю, пізнанням і досвідом (Ожегов С.И., Шведова Н.Ю. Толковый словарь русского языка) [1].

Компетенція – сукупність взаємопов'язаних якостей особистості (знань, умінь, навичок, способів діяльності), що задаються по відношенню до визначеного кола предметів і процесів, необхідних для якісної продуктивної діяльності по відношенню до них (А.В. Хуторской) [4].

Компетенція – готовність суб'єкта ефективно співорганізувати внутрішні і зовнішні ресурси для досягнення поставленої мети (Психологический словарь) [5].

Компетенції – деякі внутрішні, потенційні, приховані психологічні новоутворення (знання, уявлення, програми (алгоритми) дій, системи цінностей і стосунків), які пізніше проявляються в компетентностях людини як актуальних, діяльнісних проявах (І.А. Зимняя) [6].

Практично всі дослідники компетентнісного підходу прагнуть описати бажаний результат освіти не однією, а декількома (базовими, ключовими, спеціальними тощо) компетенціями. Підходи, за якими здійснюється класифікація на подібні види компетенцій, у різних науковців відрізняються. В першу чергу, ці відмінності пов'язані з використанням ними різної парадигми освіти, яка визначає ціль функціонування освітньої системи. Згідно класифікації компетентностей, запропонованої Н.Ф.Радіоною, А.П.Тряпідіною і ін в структурі професійної компетентності майбутнього фахівця можна виділити ключові, базові і спеціальні компетентності. Ключові компетентності необхідні для будь-якої професійної діяльності, пов'язані з успіхом особистості в світі і проявляються, насамперед, в здатності вирішувати професійні завдання на основі використання інформації, комунікації, в тому числі на іноземній мові, соціально-правових основ поведінки особистості в громадянському суспільстві. Базові компетентності відображають специфіку визначеної професійної діяльності (педагогічної, інженерної тощо). Спеціальні компетентності відображають специфіку певної предметної сфери професійної діяльності. Спеціальні компетентності можна розглядати як реалізацію ключових компетентностей в галузі навчальної дисципліни, конкретної галузі професійної діяльності [7]. В процесі навчання всі три види компетентностей взаємопов'язані і розвиваються одночасно.

Практично всі дослідники компетентнісного підходу виділяють ключові компетентності/компетенції, але розрізняють їх складові. Набір ключових компетенцій визначається соціумом, має відмінності в різних країнах світу і залежить від ціннісних орієнтацій, правил існування, світогляду певного суспільства. Обраний суспільством набір ключових компетенцій сприяє регулюванню взаємовідносин особистості і суспільства. Через виділені види компетенцій суспільство визначає свої вимоги до особистості, а особистість, виконуючи вимоги суспільства, має

можливість успішної соціалізації. Ключові компетенції є надпрофесійними соціальними характеристиками особистості, які дозволяють вирішувати неалгоритмічні задачі, переносити знання, уміння із однієї галузі в іншу, вперше існувати в різноманітному багатонаціональному соціумі. Ключові компетенції сприяють процесу соціалізації професіоналізації особистості. Розглянемо класифікації ключових компетенцій, запропоновані різними науковцями (табл. 1).

Таблиця 1 – Класифікації ключових компетенцій за різними авторами

Юнесско	<ol style="list-style-type: none"> 1. Навчитись пізнавати 2. Навчитись робити 3. Навчитись жити разом 4. Навчитись жити
Рада Європи	<ol style="list-style-type: none"> 1. „...політичні і соціальні компетенції” 2. Компетенції, пов'язані з життям в багатокультурному суспільстві 3. Компетенції, що стосуються володіння усною і письмовою комунікацією 4. Компетенції, пов'язані з підвищенням інформатизації суспільства
А.В. Хуторський	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ціннісно-смилова 2. Загальнокультурна 3. Навчально-пізнавальна 4. Інформаційна 5. Комунікативна 6. Соціально-трудова 7. Особистісного вдосконалення
І.А. Зимняя	<ol style="list-style-type: none"> 1. Компетенції, що стосуються самої людини, як особистості, суб'єкта діяльності, спілкування: <ul style="list-style-type: none"> – компетенції збереження здоров'я – компетенції ціннісно-смилової орієнтації в світі – компетенції інтеграції – компетенції громадськості – компетенції самовдосконалення, саморегулювання, саморозвитку, особистісної і предметної рефлексії 2. Компетенції, що стосуються соціальної взаємодії людини і соціальної сфери: <ul style="list-style-type: none"> – компетенції соціальної взаємодії – компетенції в спілкуванні 3. Компетенції, що стосуються діяльності людини: <ul style="list-style-type: none"> – компетенції пізнавальної діяльності – компетенції діяльності – компетенції інформаційних технологій
Є.Ф. Зеєр	<ol style="list-style-type: none"> 1. Соціальну 2. Комунікативну 3. Соціально-інформаційну 4. Когнітивну 5. Спеціальну

Різноманітність класифікацій ключових компетенцій дають можливість обрати для майбутнього фахівця пріоритетні ключові компетенції, отже, найбільш ґрунтовною і повною, на нашу думку є класифікація ключових компетенцій за А.В. Хуторським.

Виходячи з того, що метою статті є розкрити роль загальнокультурних ключових компетенцій в професійному становленні фахівців, то необхідним є виділити характеристики культурної людини (студента, фахівця):

- повага гідності іншої людини і збереження власної гідності в різноманітних ситуаціях соціальної взаємодії (побутової, професійної, суспільної), а саме: культура особистості, саморегуляції;
- адекватність людини (зовнішній вигляд, поведінка, спілкування) ситуації побутової, професійної, суспільної взаємодії, а саме: культура побуту, праці, відпочинку, здорового способу життя, спілкування;
- дотримання етно-, соціокультурних традицій, звичаїв, норм, етикету, а саме: культура нормативної поведінки, етикету, соціальної взаємодії;
- актуальна готовність використання загальнокультурного індивідуального фонду знань (гуманітарних, економічних, правових тощо), сформованого змістом вищої освіти в процесі розв'язання завдань соціальної взаємодії, а саме: культура інтелектуальної і предметної діяльності, культура інтелекту;
- неісатисненість потреби задоволення і продовження особистісного соціокультурного (інтелектуального, естетичного тощо) розвитку і саморозвитку, а саме: культура саморегуляції, особистісного самовизначення;
- орієнтування в основних ціннісно-смислових домінантах сучасного світу, країни, суспільства; в основних напрямках історії і збереження культурного життя світу, країни (живопис, музика, література, архітектура тощо), а саме: загальноцивілізаційна культура;
- соціальна відповідальність за себе, свою поведінку, відповідальність за добробут інших, а саме: культура соціального буття [8].

Отже, загальнокультурні компетенції – це коло питань, по відношенню до яких студент повинен бути добре обізнаним, володіти пізнаннями і досвідом діяльності, це – особливості національної і загальнолюдської культури, духовно-моральні основи життя людини і людства, окремих народів, культурологічні основи сімейних, соціальних, суспільних явищ та традицій, роль науки і релігії в житті людини, їх вплив на світ, компетенції в побутовій і культурно-дозвілєвій сферах [9]. Визначимо місце загальнокультурних ключових компетенцій в структурі професійної компетентності фахівця (рис. 1).

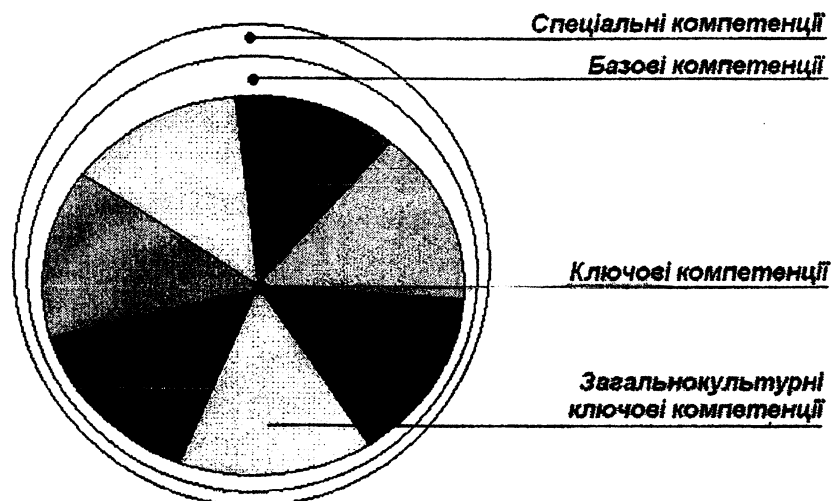

Рис. 1. Структурна модель професійної компетентності фахівця

Отже, в професійному становленні фахівця ключові загальнокультурні компетенції виконують важливу роль, призначення, а саме надають можливість успішної взаємодії в професії і суспільстві. Для оволодіння загальнокультурними ключовими компетенціями під час професійної підготовки фахівців необхідно застосовувати різноманітні методи навчання (метод проектів, колективного способу навчання, ігрові, кейсів, портфоліо тощо), форми навчання (тренінги, ігри, вправи, семінари, дискусії тощо), засоби навчання (друковані навчальні матеріали, технічні засоби навчання, тренажери, засоби наочності тощо).

Список використаних джерел та літератури:

1. Ожегов С.И., Шведова Н.Ю. Толковый словарь русского языка. – М., 1993. – С.294.
2. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация / Пер. с англ. – М., 2002. – С. 48.
3. Исаев В.А. Образование взрослых: компетентный подход. Монография. – Великий Новгород, 2005. – С.10
4. Хуторской А.В. Определение общепредметного содержания ключевых компетенций как характеристика нового подхода к конструированию образовательных стандартов // www.eiudos.ru
5. Психологический словарь // <http://medianet.yartel.ru>
6. Зимняя И.А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентного подхода в образовании. Авторская версия. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004
7. Компетентный подход в педагогическом образовании: Коллективная монография/ Под. ред. проф. В.А. Козырева и проф. Н.Ф. Радионовой. – СПб.:Изд-во РГПУ им. А.И. Герцена, 2004. – 392с.
8. Зимняя И.А. Общая культура и социально-профессиональная компетентность человека // Интернет-журнал „Эйдос”. – 2006. – 4 мая. <http://www.eidos.ru>
9. Хуторской А.В. Технология проектирования ключевых и предметных компетенций // Интернет-журнал „Эйдос”. – 2005. – 12 декабря. <http://www.eidos.ru>